

УДК 930.25(71)

DOI: 10.30840/2413-7065.4(81).2021.245635

ЛОНДОНСЬКИЙ ЖУРНАЛ «THE UKRAINE» – НЕВІДОМА СТОРІНКА ЗАХІДНОГО УКРАЇНОЗНАВСТВА

Микола ТИМОШИКorcid.org/0000-0002-7011-3022

доктор філологічних наук,

професор Київського національного університету культури і мистецтв

Анотація. Стаття стверджує в інформаційному просторі фактично невідому сторінку історії західного українознавства про один із перших англomовних журналів «The Ukraine», який видавала власним коштом і власними творчими силами жменька українських патріотів-державників у Лондоні упродовж 1919–1920 років. Це щотижневий бюлетень, видавцем якого було Українське пресове бюро в Лондоні. Воно працювало під егідою Дипломатичної місії Української Народної Республіки (УНР) у Лондоні. Містилося за адресою: 38 Cursitor Street, London EC4. У світ вийшло 35 чисел. Комплект усіх чисел бюлетеня зберігається у Британській бібліотеці (Лондон).

Із цим комплектом, а також із віднайденими в архіві-бібліотеці імені Тараса Шевченка Союзу українців у Великій Британії архівними матеріалами з цієї теми автор працював під час недавнього наукового стажування в Лондоні.

За редакційну політику видання відповідав сам керівник Дипломатичної місії Української Народної Республіки в Лондоні Микола Стаховський. За фахом він медик, але журналістський досвід набув у Києві, коли після Революції 1905 року редагував «Боротьбу» – газету українських соціал-демократів.

Метою бюлетеня було надання достовірної інформації щодо України, якою забезпечували в основному співробітники надзвичайної української Дипломатичної місії.

Провідні тематичні напрямки видання були такими: публікація офіційних документів і матеріалів уряду УНР; звернення і відозви офіційних та громадських організацій і рухів до світової спільноти щодо визнання України та моральної і матеріальної підтримки її; огляди британської і зарубіжної преси у контексті «українського питання»; реальний стан справ на окупованих Польщею західноукраїнських територіях; факти утисків польської і радянської влади на теренах підпольської і підрадянської України; огляди британської та світової преси про події в Україні та навколо неї.

Значення цього неповторного видання полягає передусім у тому, що воно було переконливим і наступальним промоутером української справи не лише в Сполученому Королівстві, а й у Західній Європі. Низка аналітичних та інформаційних матеріалів цього бюлетеня, що стосуються, зокрема, українсько-британських та українсько-польських відносин, не втратила своєї актуальності й нині. Їх доцільно було б перевидати окремих виданням.

Ключові слова: бюлетень «The Ukraine»; Українське пресове бюро в Лондоні; Дипломатична місія УНР у Лондоні; Микола Стаховський; українське питання; польсько-українські стосунки; українська еміграція.

LONDON JOURNAL “THE UKRAINE”: THE UNKNOWN PAGE OF WESTERN UKRAINIAN STUDIES

Mykola TYMOSHYK

Doctor of Philological Sciences, professor, Kyiv National University of Culture and Arts

Annotation. *The article claims a virtually unknown page in the history of Western Ukrainian studies about one of the first English-language journals, “The Ukraine”, published by a handful of Ukrainian patriots-statesmen in London, during 1919–1920. It was a weekly bulletin published by the Ukrainian Press Office in London. It operated under the auspices of the Diplomatic Mission of the Ukrainian People’s Republic (UPR) in London and was located at 38 Cursitor Street, London EC4. 35 issues were published. The set of all issues of the bulletin is stored in the British Library (London).*

The author of this article worked with this set, as well as with the archival materials on this topic found in Taras Shevchenko Archive-Library of the Union of Ukrainians in Great Britain during his recent research internship in London.

Mykola Stakhovskyi, the head of the diplomatic mission of the Ukrainian People’s Republic in London, was responsible for the publication’s editorial policy. He was a physician by profession, but gained journalistic experience in Kyiv when, after the 1905 revolution, edited “Borotba”, a newspaper of the Ukrainian Social Democrats.

The purpose of the bulletin was to provide reliable information about Ukraine, which was given mainly by members of the emergency Ukrainian diplomatic mission.

The main thematic areas of the publication were as follows: publication of official documents and materials of the UPR government; appeals of official and public organizations and movements to the global community regarding the recognition of Ukraine and its moral and material support; reviews of the British and foreign press in the context of the “Ukrainian question”; the real state of affairs in the Polish-occupied territories of Western Ukraine; facts of oppression by the Polish and Soviet authorities on the territory of underground and sub-Soviet Ukraine; reviews of the British and world press about the events in and around Ukraine.

The significance of this unique publication lies primarily in the fact that it was a convincing and aggressive promoter of the Ukrainian cause not only in the United Kingdom but also in Western Europe. A number of analytical and informative materials of this bulletin, concerning Ukrainian-British and Ukrainian-Polish relations in particular, have not lost their relevance even today. It would be advisable to republish them in separate editions.

Key words: *“The Ukraine” journal; Ukrainian Press Bureau in London; Diplomatic Mission of the Ukrainian People’s Republic in London; Mykola Stakhovskyi; Ukrainian question; Polish-Ukrainian relations; Ukrainian emigration.*

У багатогранній діяльності української еміграції щодо збереження національної ідентичності українців та допомоги своїй вимушено покинутій Батьківщині – Україні – найменш вивчені сторінки її боротьби проти імперіалістичної Москви. Цю справу організована українська громада за кордоном від початку вважала не тільки власною

загальнонаціональною справою. Борючись за свою волю й державність, українці провадили боротьбу за волю й добробут європейської цивілізації.

Для ознайомлення західного світу із нерозв’язаним упродовж століть «українським питанням» українці створили на чужині мережу поширення власних англومовних видань – періодичних і

книжкових. В Україні й досі годі шукати рясноти публікацій із цієї теми. Головною причиною відсутності означеної проблематики в інформаційному полі України є те, що в жодній із наших загальнонаціональних книгозбірень немає повного комплексу саме англомовних періодичних видань, які упродовж багатьох років видавали своїм коштом українські емігранти. З іншого боку, українські дослідники-гуманітарії старшого покоління через незнання іноземних мов не відважувалися братися за такі теми.

Задавнена проблема електронного оцифрування архівів української еміграції, як складової доступного всюди скриптонію національної пам'яті, потребує нагального розв'язання на рівні вищого проводу Української держави.

Журнали «The Ukraine» (1919–1920) та «The Ukrainian Review» (1955–1992) на Заході вважаються чи не найавторитетнішими англомовними виданнями. На їхні публікації стало посилалися провідні політики західних держав, їх передруковували інші чужинські видання. Посилання на статті часто вміщувалися в зарубіжних бібліографічних покажчиках. Публікації цих невідомих в Україні видань особливо актуальними є тепер, коли наша держава боронить свою незалежність від російського агресора на Донбасі і потребує сильної підтримки усього західного світу.

У виданнях радянської пори із зрозумілих причин означена вище проблематика відносилася до особливо заборонених. І лише в останні роки нею почали цікавитися окремі дослідники. Цьому сприяла, зокрема, публікація двотомника документів і матеріалів із колишніх радянських архівних спецфондів, який отримав назву «Директорія, Рада

Народних Міністрів УНР. Листопад 1918 – листопад 1920 рр.» [2].

Ще один подібний двотомник – «Дипломатія УНР та Українська держава в документах і спогадах сучасників» – побачив світ, також у Києві, 2008 року [1].

Цікаво, що 1919 року у Відні заходами І. Храпка було видано, хоча й мізерним накладом, збірник законів і постанов Української Народної Республіки з питань закордонних інституцій. Натепер бібліографічна рідкість. Втім це діаспорне видання не було офіційним, отже, могло містити й тексти похідні, копійовані, переписані з оригіналів, але остаточно не узгоджені з ним [6].

Із зарубіжних публікацій, де в загальному йдеться про діяльність дипломатичних місій УНР за кордоном, але фактично не згадується і не розглядається їхня пресова діяльність, варто передусім назвати оглядову статтю Б. Галайчука в «Енциклопедії українознавства» [3].

Квартальному журналу «The Ukrainian Review», засновником і видавцем якого були офіційно зареєстровані в різних країнах Заходу три громадські організації українців (Союз українців у Великій Британії, Ліга визволення України в Канаді та Організація Оборони Чотирьох Свобід України в США), пощастило більше. Його історія вже детально описана автором цих рядків за матеріалами, віднайденими в архіві Союзу українців у Великій Британії, та повною підшивкою, що зберігається в найголовнішій книгозбірні Великої Британії – British Library [5, с. 78–96].

Натомість про журнал «The Ukraine» жодної спеціальної розвідки досі ніхто з дослідників ні на Заході, ні в Україні не робив. У цьому полягає новизна цієї статті.

Завдання статті – з'ясувати передумови постанови першого в Західній Європі англomовного періодичного видання українців в еміграції, його типологічні особливості, програмні цілі та українознавчу тематику публікацій.

Історичне тло

Держава є справжньою і є її впевнене майбутнє, якщо характеризується двома головними чинниками: підтримкою народних мас усередині та визнанням її ззовні, поза берегами кордонів. Це добре розуміли провідники Української національної революції 1917–1921 років. Усі без винятку тогочасні уряди Української держави надавали особливого значення якнайшвидшому налагодженню офіційних відносин і з сусідами, і з провідними країнами світу. Адже від тих відносин залежали визнання й подальша підтримка молодій європейській державі.

На початку ХХ століття українці отримали ще один шанс звільнитися з пазурів чи не найбільш жорстокіших імперій світу щодо ставлення до «іноземців», що потрапили під її панування.

Публікацій про українсько-британські стосунки в ретроспективі негусто.

З українського боку ситуація зрозуміла: за умов, коли міжнародна політика в усі часи перебування України в складі Російської і радянської імперій творилася зазвичай у Петербурзі й Москві, українським дослідникам не вільно було шукати факти національної історії поза межами імперських кордонів.

Із британського боку пояснення більш тривіальне: Україна й українці для цієї країни були далекими і не цікавими. Тривалий час загальноприйнятою там вважалася думка, що Європу далі на схід від Рейну слід трактувати

як територію, що не має історичного та географічного значення для інтересів Великобританії. Острівний характер цієї країни, суворість тамтешнього законодавства щодо еміграційної політики, мале число й епізодичність української присутності, фактичний брак української тематики в інформаційному британському просторі – ось головні фактори, які сприяли укоріненню в офіційній і громадській думці британців такого настановлення.

У грудні 1917 року в Києві було прийнято офіційного представника Англії, який мав титул «репрезентанта Великої Британії». Ціллю перемовин були деталі відкриття в Лондоні офіційного представництва УНР. Однак далі справа не пішла. Офіційна Англія, як і Франція, припинила взаємини з урядом УНР після підписання Берестейського мирного договору (9 лютого 1918 року), за яким новопостала Українська держава встановлювала дипломатичні відносини з Німеччиною, Австро-Угорщиною і Туреччиною та Болгарією.

На відміну від уряду Центральної Ради, уряд гетьмана Скоропадського, який постав у квітні 1918 року і від початку орієнтувався на «федеративну злуку» із майбутньою небільшовицькою Росією, у формуванні дипломатичної мережі зосередив свою увагу передусім довкола Росії, де на уламках Російської імперії виникали нові держави, та всередині регіонів самої імперії. Це було однією з основних причин повалення Гетьманату на початку грудня 1918 року.

Перші ж реальні кроки щодо відкриття офіційного представництва України у Лондоні вдалося зробити уряду Директорії (діяв від 26 грудня 1918 року). Новопостала Рада комісарів, яку

очолив В. Чеховський, відразу розпочала активні пошуки «інтелігентних українських сил для закладання звичайних і надзвичайних посольств» [4, арк. 1].

За архівними даними, перший список посланців Української Народної Республіки в Лондоні складався з 11 чоловік: п'ять – у ранзі державних службовців, шість – як допоміжний персонал. Дипломатичний корпус був таким: голова місії – Микола Стаховський, радники – Ярослав Олесницький та Маркіян Меленевський, аташе – Леонід Базилевич та Сидір Шафаренко. У такому складі українська делегація прибула до Лондона на початку травня 1919 року – фактично через чотири місяці після її затвердження. І шлях до Британських островів для неї виявився незвичним: Київ – Відень – Стокгольм – Копенгаген – Лондон.

Початок роботи першого дипломатичного представництва УНР у Лондоні був означений шаленими спробами офіційних кіл та різних громадських інституцій відразу двох держав – Росії та Польщі – дискредитувати діяльність українців і не дати англійцям можливості скласти неупереджену думку про українське питання. За таких умов справою честі жменьки патріотично налаштованих українців було якомога швидше налагодити випуск періодичного друкованого органу, якому опоненти різних мастей не змоги б перекрити шлях до читача. Головним адресатом нового видання в Лондоні мав стати передусім англомовний читач.

Типологічні особливості дипломатичного видання

«The Ukraine» – щотижневий англомовний бюлетень. Видавець – Українське пресове бюро в Лондоні, яке працювало

під егідою Дипломатичної місії Української Народної Республіки (УНР) у Лондоні упродовж 1919–1920 років.

Вийшло 35 чисел. Комплект усіх чисел бюлетеня зберігається у Британській бібліотеці (Лондон). Містилося за адресою: 38 Cursitor Street, London EC4.

Бюлетень, як тип видання, найбільше відповідав поставленій українцями меті: видання оперативного характеру з кількома головними постійними рубриками, під якими вміщуватимуться різноманітні матеріали здебільшого організації-засновника.

Випуск щотижня обрано як найбільш оптимальний для творення бюлетеня (Weekly Bulletin). За цей час можна було отримати, проаналізувати, перевірити і систематизувати значну частину часто суперечливої інформації, що надходила з різних на той час джерел з України і про Україну.

Зупинилися і на зручному для читання форматі А-4. Незважаючи на брак коштів, складати й відтворювати заверстані сторінки вирішили не примітивним циклоstileвим способом, а на поліграфічному підприємстві, де друкувалися тогочасні лондонські газети.

Обсяг видання не був усталеним: мінімальна кількість шпальт – 4, максимальна – 8. З усіх чисел цього бюлетеня, що побачили світ, 24 вийшло на чотирьох шпальтах, 5 – на шести, 4 – на восьми. Таким чином, обсяг усіх матеріалів з різних галузей українознавства за весь період існування цього бюлетеня склав 158 шпальт формату А-4.

У вихідних відомостях кожного числа зазначалася адреса редакції: 38 Cursitor Street, London EC4.

Про редакційну колегію і головного редактора інформації на шпальтах

бюлетеня не знаходимо. Втім із документів бюро випливає, що за редакційну політику відповідав сам керівник дипмісії Микола Стаховський. За фахом медик, але журналістський досвід набув ще в Києві, коли після Революції 1905 року редагував «Боротьбу» – газету українських соціал-демократів.

Виходив із незмінною періодичністю раз на тиждень – від початку червня 1919 до кінця лютого 1920 року. За цей час у світ вийшло 35 чисел: 26 – у 1919 році, 9 – у 1920 році. Спареними були лише два – останнє за 1919-й (числа 25–26 від 20–27 грудня) та передостаннє за 1920-й (числа 33–34 за 21–28 лютого). Вже в числі 32 від 7 лютого 1920 року редакція вмістила коротке повідомлення, що випуск бюлетеня незабаром буде припинено. Число 35 було останнє в історії цього фактично невідомого українознавчого видання, що творилося в Лондоні за надзвичайно складних обставин.

Зовнішній вигляд за версткою, оформленням службової частини, заголовкового комплексу справляє враження модерного на ту пору європейського видання. За логотип слугував мальований готичним, так званим гутенбергівським, шрифтом заголовком на всю верхню частину шпальти – «The Ukraine». Під заголовком трьома рядками зазначався вид видання, періодичність та засновник-видавець – Weekly Bulletin, Published by The Ukrainian Press Bureau in London. Ще нижче – обрамлений подвійними лініями рядок, у якому містилися вихідні відомості – номер, день тижня, число, місяць і рік випуску. В окремій рамці під логотипом подавалася адреса бюро та номер телефону. Верстання матеріалів на всіх шпальтах здійснювалося на дві колонки.

Програмні цілі

Редакційна програма англomовного періодичного видання українців була окреслена коротко, але чітко в передовій статті першого числа: «Метою бюлетеня, який випускатиме Українське пресове бюро в Лондоні, є надання достовірної інформації щодо України. Цьому сприятиме перебування в Лондоні надзвичайної української дипломатичної місії, з якою бюро буде тісно співпрацювати».

Перше число «The Ukraine» вийшло в світ 5 липня 1919 року – фактично через два місяці від часу прибуття Дипломатичної місії до Лондона. Варто наголосити, що і це число, і вся підшивка видання є на сьогодні бібліографічною рідкістю. Окрім повного комплекту, яким пощастило користувалися автори цих рядків у Британській національній бібліотеці, наявність іншого в жодній бібліотеці зарубіжжя, не кажучи вже про українські, встановити не вдалося. З огляду на це доцільно детальніше охарактеризувати його зміст.

Із чим вийшли на суд британської громади українці того далекого і тривожного 1919 року? Що головне із свого сокровенного, наболілого, не раз пережитого хотіли вони сказати чужинцям? Які теми цього видання є суголосними нинішнім українським реаліям? У чому хотіли переконати англійців перші українські журналісти? На що сподівалися? Як вони це робили? Відповіді на ці та інші запитання отримуємо, коли уважно перечитаємо тексти, які творилися майже сто літ тому.

Передова стаття

Зміст передової склав написаний у публіцистичному стилі текст обсягом на кілька коротких абзаців. Для читача-українця, з погляду сьогодення

дня, тут, здається, не сказано нічого особливого. Але для чужинців, які про цей народ фактично нічого не знали, підхід такий був виправданий: про Україну в цьому місці сказати лаконічно і головне. Ось цитата з цієї передової: «Про Україну мало що відомо в Англії, навіть про її географічне положення. Однак немає сумніву в тому, що Україна є житницею Європи. Сусіди часто зазирали на неї згребушим оком – татари, турки, поляки, а згодом і росіяни. Останні якраз і знищили національне існування України. Ця назва особливо була відома в світі впродовж XVII–XVIII століть, але завойовники змінили її на «Малоросія»... Ось чому тепер, коли Україна де-факто здобула незалежність і керована власним національним та демократичним урядом, з'явилася надія, що прагнення української нації до незалежного національного існування нарешті здійсниться».

На першу шпальту під заголовком «Українська делегація в Лондоні» була винесена інформація про початок роботи в столиці Великої Британії Української надзвичайної дипломатичної місії. Очолована доктором М. Стаховським делегація, йдеться в публікації, представляє в Англії Українську республіку, якою керує на даний момент уряд Директорії. Делегація складається з п'яти чоловік, яку уповноважив до праці тут президент Симон Петлюра. Коротко роз'яснюється політика Директорії як уряду демократичного, який підтримує більшість населення України. Головним завданням цього уряду є очистити країну від численних ворогів-займанців – більшовиків, російських революціонерів, поляків і румунів. Вказується найбільша загроза для українців, яка йде від Московії.

Звідти в Україну сунуть і більшовики, і шовіністично налаштовані військові армії Денікіна. Обидві ці ворожі українцям сили розглядають Україну винятково як частину російської території. Із західного боку загрозу Україні несуть поляки і румуни. Вони вже окупували Східну Галичину, Буковину і Бессарабію.

Повідомляється про плани нового українського уряду після звільнення всієї території України від ворогів. Йдеться про швидке проведення таких першочергових реформ: передати землю селянам, установити на заводах і фабриках восьмигодинний робочий день, прийняти нові найголовніші закони.

Цією інформацією спростовувалися поширювані в пресі Великобританії та інших країн неправдиві чутки про участь українських військ у єврейських погромах. Натомість наголошувалося, що уряд має намір придушити анархію в країні та встановити спокій.

Головною тезою публікації є реалізація чітко окресленого для делегації завдання: добитися офіційного визнання Української республіки від уряду Великої Британії. Наголошується також на необхідності моральної та матеріальної допомоги Україні, якнайшвидшого налагодження взаємовигідних торговельних зв'язків між двома країнами.

Перше число бюлетеня «The Ukraine» особливе ще й тим, що тут уміщені два рідкісних на сьогодні історичних документи, які засвідчують відчайдушні спроби керівників УНР у критичний момент Української революції просити у світової спільноти захисту від агресивного і переважаючого в силі ворога. Йдеться про повні тексти Ноти голови української делегації на Паризькій мирній конференції в червні 1919 року та

Декларації представників країн колишньої Російської імперії.

Нота голови української делегації на Паризькій мирній конференції в червні 1919 року була викликана тим, що в ту пору країни Антанти, перебуваючи під сильним впливом російського інформаційного поля, були близькі до визнання права Росії на українські території. Прориваючи блокаду незнання українських реалій, київська делегація поширила серед учасників конференції в Парижі документ, у якому коротко викладені перші державотворчі кроки УНР та три прохання до світової спільноти.

З державотворчих кроків виділяються такі віхи, досягнені українцями упродовж двох останніх років:

- постановня нової УНР;
- об'єднання УНР та ЗУНР;
- незмінна боротьба трьох українських урядів (Центральної Ради, Гетьманату та Директорії) проти спільного ворога – Росії.

Прохання українців до світової спільноти були такими:

- негайне визнання Української республіки як незалежної держави;
- визнання уряду Директорії як реальної влади в Україні;
- моральна підтримка і матеріальна допомога Україні в її боротьбі проти більшовиків та анархії.

Ще одним важливим документом, який зафіксували для історії творці бюлетеня «The Ukraine», була *Декларація представників кількох країн колишньої Російської імперії – Азербайджану, Естонії, Грузії, Латвії, Північно-Кавказької республіки, Білорусії та України*. З неї варто навести актуальну для сьогоднішнього дня цитату: «Усі зазначені вище республіки були утворені й існують

завдяки волевиявленню народів цих держав. Конституції цих республік перебувають у стані підготовки. Рішення урядової влади Росії не можуть стосуватися жодної з цих суверенних держав: Азербайджану, Естонії, Грузії, Латвії, Північно-Кавказької республіки, Білорусії та України тому, що будь-які стосунки між цими державами і Росією можуть існувати лише як між державами рівними в правах, незалежними і суверенними».

Підкреслюючи актуальність для сьогоднішнього дня і духу цих двох історичних документів, про які український загал знає мало, не можна не зауважити, що це число українського англомовного бюлетеня столітньої давності рясніє цитатами, зміст яких доволі суголосою сучасним реаліям. Особливо в контексті нового російсько-українського протистояння на сході України.

Ось деякі з них:

«Російський більшовизм зупинено біля воріт Центральної Європи завдяки зусиллям армії Директорії Української Народної Республіки, яка воює без будь-якої підтримки. Українці не визнають ні більшовицьких урядів, ні жодну українську більшовицьку армію».

(Із заяви Міністра іноземних справ України)

«Якби незалежність України була визнана, червону армію було б відкинуто за межі України і українські солдати зробили б усе, щоб відновити мир, спокій і порядок на своїй землі».

(Із звернення до Міжнародної мирової конференції в Парижі)

«Українське селянство бореться за створення в Україні незалежної демократичної республіки. Воно веде священну війну проти загарбників. Під Києвом стоять кілька озброєних селянських

отаманських з'єднань: отамана Ангела – 12 тисяч чол.; отамана Батрака – 8 тисяч чол., отамана Соколовського – 10 тисяч чол. Армія Петлюри після прориву облоги більшовиків ефективно з'єдналася із селянськими повстанцями...»

(Із замітки «Український наступ»)

Про факти утисків поляками українців у Галичині

Як свідчить історія, польсько-українські стосунки загострювалися щоразу в переломні для України віхи її поступу на шляху до ствердження своєї незалежності. Проблема лиш у тому, що уроки тих непростих стосунків обидві сторони засвоювали по-різному.

Польський інформаційний простір віддавна заповнений значним масивом наукової, науково-популярної і мемуарної літератури з цієї проблематики. Сотнями й тисячами виданих у різні часи сторінок документів, спогадами сотень і тисяч свідків тих подій, інтерпретованих добрим гуртом дослідників, поляки мають можливість глибоко і всебічно пізнавати ті уроки, робити відповідні висновки.

Що ж до українського боку, то з відомих причин наша історична наука у цьому питанні все ще залишається в боргу перед нацією. Та й сама держава мало що зробила, щоб перші напрацювання небайдужих істориків у достатній кількості були виданими й доступними не лише для фахівців, а й пересічних українців.

Тема ця стала особливо дратівливою на початку третього тисячоліття, коли, з одного боку, Польща виявилася чи не єдиним найсильнішим адвокатом України у підтримці її європейських прагнень, а з другого – звідти усе відчутніше стали лунати упереджені, а то й ультимативні

заяви щодо нав'язування Україні польської версії окремих складних сторінок історії, як також і вказівки оцінок дій українських національних героїв, якими є, скажімо, Степан Бандера чи Євген Коновалець.

З огляду на це публікації фактично невідомого в Україні і Польщі бюлетеня «The Ukraine», які готували до друку безпосередні учасники чи свідки тих подій, можуть слугувати новим джерелом інформації з цієї вкрай важливої проблеми.

Умовно поділимо порядок висвітлення цієї теми на такі складові:

– факти утисків поляками українців у Галичині;

– огляди британської та зарубіжної преси щодо порушення прав українців на польських теренах та на Галичині.

Щодо першого напрямку. Лише перелік заголовків інформаційних повідомлень другого і третього чисел бюлетеня (від 12 та 19 липня 1919 року) вказує на те, що перебіг подій у Галичині в результаті її окупації Польщею набирав щораз гострішого характеру:

«Звернення до британського уряду» (з приводу зайняття території Галичини Польською армією);

«Протест Української дипломатичної місії щодо стану справ у Галичині»;

«Переслідування українців у Галичині»;

«Польська і большевицька сенсація»;

«Польське правління в Галичині»;

«Українці борються з поляками в Галичині»;

«Проти польської окупації»;

«Недобросовісна польська пропаганда»;

«Жорстокість поляків по відношенню до євреїв».

Звертає увагу низка вміщених на сторінках бюлетеня протестів Української дипломатичної місії в Лондоні з приводу вчинених поляками злочинів проти українців. У таких протестах рясно наводився значний фактичний матеріал, одержаний із місць дипломатичними каналами. Ось деякі факти з протесту дипмісії, опублікованому в числі 2 від 12 липня 1919 року:

«У Стрию поляки ув'язнили всіх священників, а таких як священники Нижанківський, Пеленський, Лопатинський, Пелех було розстріляно поляками без суду і слідства».

«Священника із Сокаля Демчука, 72 роки, повісили поляки».

«Монастир василіян у Жовкві замінували польські місіонери».

«Багату бібліотеку і цінні реліквії знищено, а монахів арештовано і ув'язнено. Церкву в Денажирі осквернено польськими солдатами».

«У Львові українські богослужби і співи заборонено, так само як і проведення обряду похорон. Українські католики звернулися за допомогою до Папи Римського» [12].

Поява наступного протесту Дипломатичної місії (від 7 липня 1919 року), скерованого до міністра закордонних справ Великобританії, була викликана поширеною в польській пресі неправдивою інформацією про те, що польські війська введені на територію Галичини аж до Збруча з метою «врятувати мирне населення Східної Галичини від більшовицьких банд» [11]. Місія заявляє, йдеться в документі, що ніяких більшовиків у Галичині немає. І ніякого більшовицького руху теж. Випадки звірств, цитовані поляками, видумані і перебільшені. Зрештою, це війна і йдеться про

окремі випадки, за які український уряд не може нести відповідальності.

Цей документ завершується переконливим благанням до британського уряду «вислати в Галичину і в Україну власну комісію, яка безсторонньо встановить на місці істину про реальний стан справ» [11].

Гостроту цього документа і необхідність невідкладної реакції на ситуацію підсилювало повідомлення зі США, де в Нью-Йорку в середині червня відбулася багатотисячна спільна акція американських українців, литовців, латвійців та естонців проти окупації частини території України та Литви Польщею. Учасники акції надіслали письмове звернення на адресу американського уряду з вимогою визнати незалежність новоутворених на уламках Російської імперії демократичних республік та надати їм політичну і матеріальну підтримку [7].

Огляди британської та зарубіжної преси

Коротко про другий напрям висвітлення провідної теми – огляди британської та зарубіжної преси із зазначеного питання.

Розпад трьох великих імперій (Австро-Угорської, Російської та Німецької), який розпочався після завершення Першої світової війни, неминуче спричинив появу жорстоких конфліктів між різними національностями, що упродовж тривалого часу вимушено перебували в поневоленому стані. За одним із таких конфліктів – між поляками та українцями – пильно стежила західноєвропейська преса. Аналітичні та правдиві публікації та цю тему не могли пройти повз увагу творців англомовного українського бюлетеня.

Стаття, детальний виклад якої подав «The Ukraine» під рубрикою «Польський імперіалізм англійськими очима», первинно була надрукована у лондонському тижневику «Contemporary Review» і мала назву «Східне урегулювання» («Eastern Regulation»). Вона належить перу експерта східноєвропейських проблем містера Уільяма Харбурта Доунсона, який немало часу присвятив вивченню історії Польщі та України. Ось як описує цей англієць тогочасну польську політику щодо «іногородців»: «І в пресі, і в суспільстві панує неймовірна расова нетерпимість. Тут жажливо ставляться до євреїв. Взагалі, будь-яка національна меншість, будь-то німці, литовці чи українці, потрапивши під управління поляків, отримують однакове ставлення. Перше, що вони зробили, перетнувши Буг (а я це бачив особисто) і почавши окупацію непольської території, – заборонили громадське вживання будь-якої мови, окрім польської, хоча величезна більшість мешканців – або євреї, або білоруси, або українці» [10].

Давнє бажання поляків захоплювати та анексувати описане містером Доунсоном і в іншій його статті – «Obligations of Peaceful Treaty» («Зобов'язання мирного договору»), опублікованій у лондонському «Fortnightly Review». «The Ukraine» передруковує з неї ті абзаци, у яких згадується Україна: «Під приводом захисту польськомовного населення Польща здійснює намір розширити межі країни якомога далі... У своїх амбіціях заснувати могутню військову державу вони зазіхають на землі, які ніколи не були польськими – ні історично, ні якимось іншим чином. У такий спосіб вони захопили велику частину України, де проголосили військові закони і посилюють режим

терору. Таким чином вони сподіваються створити державу з 32-х мільйонів мешканців, лише половина з яких буде поляками».

Точку зору авторитетного британського автора підтримували й такі щоденні лондонські газети, як «New Statesmen» та «Nation», на шпальтах яких він також друкував свої огляди.

На завершення теми редакція бюлетеня цитує заяву тодішнього прем'єр-міністра Польщі М. Падеревського, яку за двозначне її змістове наповнення назвала «лицемірною»: «Поляки нічого не хочуть анексувати і нічье добро забирати. Польща не заперечує право Литви та України на незалежність... Але те, як поводяться українці в Галичині, – це не воїни! Тому наша експедиція туди – не війна, а акція проти розбійників, від яких і поляки, і русини (так названо українців. – М. Т.) мають бути звільнені до того часу, як порядок буде відновлено на цій **споконвіку** (виділення редакції. – М. Т.) польській землі» [10].

Окрім британської преси, редакція бюлетеня практикувала подавати витинки із австрійських, французьких, швейцарських ЗМІ, де йшлося про актуальні українознавчі питання.

Звернемо увагу на деякі з них.

Віденська газета «Wiener Morgen Zeitung» вмістила лист судового урядника М. Небенцала, призначеного польським урядом для розгляду питань єврейської релігійної общини у Станіславові (нині Івано-Франківськ. – М. Т.). Лист адресувався префектурі міста. Високий урядник просить звільнити його від виконання обов'язків судді за власним бажанням «через несправедливість, деградацію та жорстокість до єврейського населення з боку

поляків, які перевищують межі людської уяви» [8].

У журналі «L'Ukraine», що виходив у швейцарській Лозанні, вміщено замітку про тотальну заборону польськими властями української мови в усіх громадських офісах Східної Галичини [12].

Автор паризького «Le Journal» розповідає про вбитого в Одесі генерала Григор'єва. Цей відомий і талановитий колишній російський полководець відзначився тим, що нещодавно порозумівся з українським урядом Директорії і підпорядкував кероване ним військо і самого себе головнокомандувачу Армії УНР генералу Симону Петлюрі [9].

Із головних тематичних напрямків, яких прагнула постійно дотримуватися редакція, виділимо такі:

- публікація офіційних документів і матеріалів уряду УНР;
- звернення і відозви офіційних та громадських організацій і рухів до світової спільноти щодо визнання України та моральної і матеріальної підтримки її;
- про реальний стан справ на окупованих Польщею західноукраїнських територіях;
- огляди британської та світової преси про події в Україні та навколо неї.

Висновки

1. Англомовний тижневик «The Ukraine» був першим періодичним виданням українців, заснованим на Британських островах. Підшивка цього видання на сьогодні є рідкісною – повний комплект усіх 35 чисел, що побачили світ упродовж 1919–1920 років, знаходиться у Британській національній бібліотеці.

2. За типологічними особливостями періодичних видань це був бюлетень:

видання оперативного характеру з кількома головними постійними рубриками, під якими вміщувалися різноманітні матеріали про Україну та українців.

3. Головною програмною метою видання було надання достовірної інформації щодо України за умов шаленої інформаційної війни московських ідеологів проти України й українців. Провідні тематичні напрямки видання: офіційні документи і матеріали уряду УНР; звернення і відозви офіційних та громадських організацій і рухів до світової спільноти щодо визнання України та моральної і матеріальної підтримки її; огляди британської і зарубіжної преси у контексті «українського питання»; факти утисків польської і радянської влади на теренах підпольської і підрадянської України.

4. Значення цього неповторного видання полягає передусім у тому, що воно було переконливим і наступальним промутером української справи не лише в Сполученому Королівстві, а й у Західній Європі. Низка аналітичних та інформаційних матеріалів цього бюлетеня, що стосуються, зокрема, українсько-британських та українсько-польських відносин, не втратили своєї актуальності й нині. Їх доцільно було б перевидати окремим виданням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дипломатія УНР та Українська держава в документах і спогадах сучасників / за ред. І. Гнатишина, О. Кучерука та О. Мавріна. У 2-х т. Київ, 2008.
2. Директорія, Рада Народних Міністрів УНР. Листопад 1918 – листопад 1920 рр.: док. і матеріали. У 2-х т., 3-х частинах. Т. 1 / упоряд.: В. Версюк (керівник) та ін. Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 2006. 688 с.

3. Галайчук Б. Дипломатія. *Енциклопедія українознавства*. У 10-ти т. Т. 2. Мюнхен–Париж: Молоде життя, 1956. С. 511–514.

4. Журнал засідань Ради Народних Міністрів. 1918. *ЦДАВОВУ в Києві*. Ф. 1065. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 1.

5. Тимошик М. Лондонський журнал «The Ukrainian Review» як промоутер у західному світі ідеї української державності. *Український інформаційний простір*. 2018. Ч. 2. С. 78–96.

6. Храпко І. Збірник законів і постанов Української Народної Республіки відносно закордонних інституцій. Відень, 1919.

7. Against the Polish Occupation. *The Ukraine*. 1919. Ч. 2. 12 лип.

8. Ferocity of the Polish in their Attitude to the Jews. *The Ukraine*. 1919. Ч. 3.

9. General Hryhoriiev was killed. *The Ukraine*. 1919. № 4.

10. Polish Imperialism seen with English Eyes. *The Ukraine*. 1919. Ч. 2. 12 лип.

Polish Occupation Of Eastern Galychyna: UPR Diplomatic Mission Protest. *The Ukraine*. 1919. Ч. 3. 19 лип.

11. The Ukrainian Language under Prohibition (Українська мова під заборонаю). *The Ukraine*. 1919. № 3.

12. Ukrainian Diplomatic Mission Protest against Galychyna Affairs. *The Ukraine*. 1919. Ч. 2.

REFERENCES

1. HNATYSHYN, I., KUCHERUK O., MAVRIN O., eds., (2008). *Diplomacy of the UPR and the Ukrainian State in Documents and Memoirs of Contemporaries*. In 2 volumes. Kyiv. [in Ukr.]

2. VERSIUK, V., ed., et al. (2006). *Directory, Council of People's Ministers of the UPR. November 1918 – November 1920: doc. and materials*. In 2 volumes, 3 parts. Vol. 1. Kyiv: Olena Teliha Publishing, 688 p. [in Ukr.]

3. HALAICHUK, B. (1956). *Diplomacy. Encyclopedia of Ukrainian Studies*. In 10 vols. Vol. 2. Munich – Paris: Molode zhyttia, pp. 511–514. [in Ukr.]

4. Journal of Meetings of the Council of People's Ministers. (1918). In: *Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government in Ukraine in Kyiv*. [in Ukr.]

5. TYMOSHYK, M. (2018). London Magazine “The Ukrainian Reviewer” as a Promoter Idea in the Western World of the Ukrainian Statehood. *Ukrainskyi informatsiynyi prostir*, Vol. 2, pp. 78–96. [in Ukr.]

6. HRAPKO, I. *Collection of Laws and Regulations of the Ukrainian People's Republic regarding Foreign Institutions*. (1919). Vienna. [in Ukr.]

7. Against the Polish Occupation. *The Ukraine*. (July 12, 1919). Part 2. [in Eng.]

8. Ferocity of the Polish in their Attitude to the Jews. 1919. *The Ukraine*, Vol. 3. [in Eng.]

9. General Hryhoriiev Was Killed. (1919). *The Ukraine*, (4). [in Eng.]

10. Polish Imperialism Seen with English Eyes. (July 12, 1919). *The Ukraine*. Vol. 2. [in Eng.]

Polish Occupation Of Eastern Galychyna: UPR Diplomatic Mission Protest. (July 19, 1919). *The Ukraine*, Vol. 3. [in Eng.]

11. The Ukrainian Language under Prohibition. (1919). *The Ukraine*, (3).

12. Ukrainian Diplomatic Mission Protest against Galychyna Affairs. (1919). *The Ukraine*, Vol. 2. [in Eng.]